

NEM FOGJA A ROZSDA

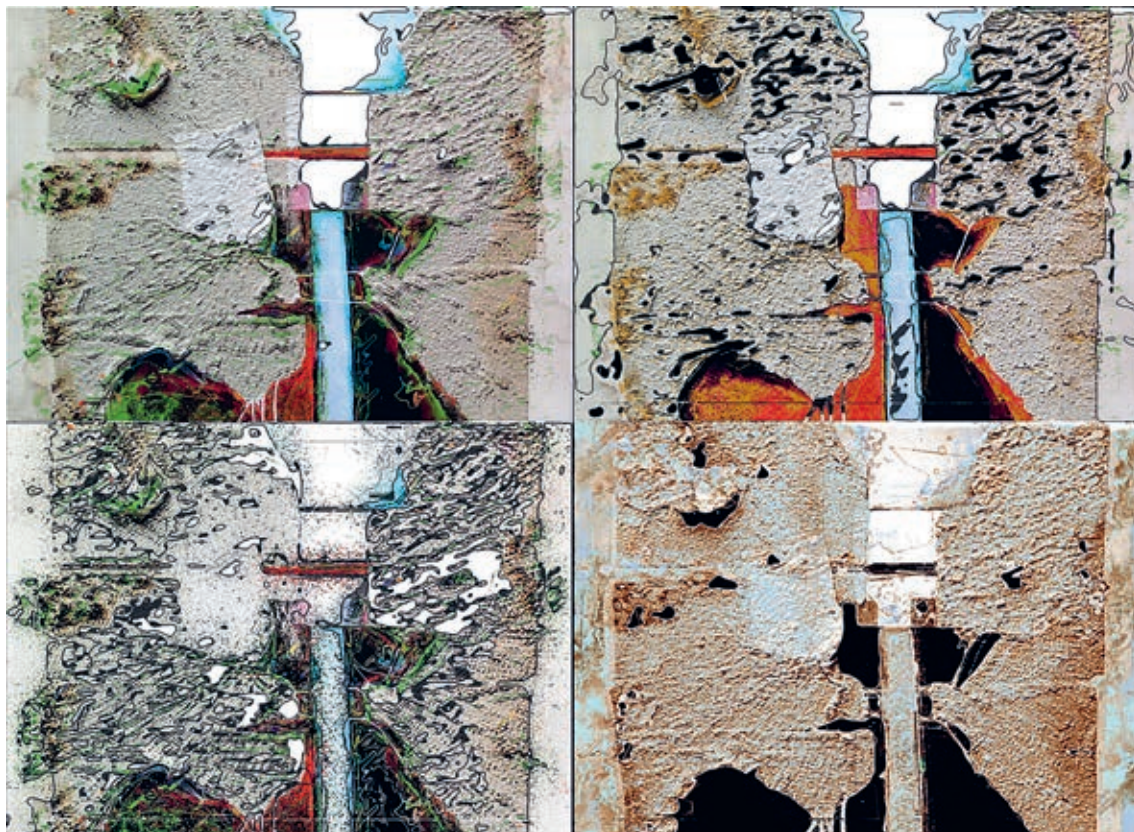
*Magyar Műhely 60,
július 6. – augusztus 5.*

Egy régebbi korból véletlenül fennmaradt, anakronisztikussá vált bútordarabon, a könyvespolcomon sorakozó Magyar Műhely-lapszámok közül taláalomra belelapozok az 1980-as év, a 18. évfolyam hatvan-hatvanegyedik számába. A lap nyitószövege – kissé más volt a formátum és más volt a tipográfia, no meg maga a szövegalkotás módszere és stílusa is, mint manapság – Erdély Miklós Tézisek az 1980-as Marly-i konferenciához című, a művészet mibenlétéről meditatáló manifesztuma, amely a költő-teoretikus-építész-képzőművész két lényegi gondolatával

zárul: „A műalkotás úgy beszél a világ dolgairól, hogy a világ dolgai eltűnnek. A műalkotás úgy beszél a világ dolgairól, hogy a világ dolgairól való beszéd eltűnik.”

E reménytelen helyzetben kell megemlékeznünk a világról és eltűnő dolgairól beszélő, hatvan esztendő Magyar Műhelyről, és az általa rögzített beszéd eltűnéséről. Vagy fennmaradásáról.

Korántsem ítéhető gyakori jelenségnek, hogy egy folyóirat – választékosabb kifejezéssel: periodikum – hatvan esztendő fennállását ünnepelheti: már-már valamilyen beteljesült állandóságillúzió reményével kecsgető folyomány, állapot ez. 1962 tavaszán Párizsból indult el a magyar avantgárd attack – akkoriban még az avantgárdot is avantgarde-nak írták –, és úgy vélhető, hogy jóllehet

Fóccsei György

időközben sok víz lefolyt a Szaján és a Dunán (a távozó vízhozam ebben az esetben természetesen összevontan mérendő), hatvan év után sem lankadt, nem lankad az irodalmi-művészeti roham lendülete.

Már csak kevesen lehetnek körünkben az alapítók és a hajdani törzsgárda tagjai, de a lap és szellemisége él. A hatvanadik évfordulóról napjainkban megemlékezőknek könnyű dolga van: csak idézni kell az ötvenedik születésnap alkalmából feljegyzett és közreadott emlékeztetéseket és történeti rekonstrukciókat. Így példának okáért Nagy Pálét, aki az alapítók tanulságait megvonva 2012-ben fogalmazta meg: „Jó két-három évnyi álmodozás-felkészülés után a folyóirat első számát 1962. április végén jelentettük meg Párizsban, 1962. május-júniusi dátummal. Azért alapítottunk folyóiratot, amiért minden fiatal írónemzedék, írőcsoport folyóiratot alapít: saját fórumot, saját képünkre formálható folyóiratot akarunk. Kezdetben tehát a Magyar Műhely az 1956 végén, 1957 elején a megtorlás elől Nyugat-Európába menekült fiatal – akkor főként egyetemista – írók és képzőművészek lapja volt. (A képzőművészek anyagi hozzájárulása nagyban elősegítette a lap létrehozását.) Ez a Magyar Műhely első periódusa.” Ez a szándék és e szándék által vezérelt folyóirat-történeti periódus akkoriban, a hatvanas-hetvenes években Magyarországon értelemszerűen nem valósulhatott volna meg: a független, szabad, a valóságos magyar művészet ekkoriban jobbára a határokon túli nagyvilágba kényszerült.

És az indulás, a megjelenés indítékainak meghatározása mellett rendkívül fontos és pontos Nagy Pál ötven év folyóirat-történetére visszpillantó összegzésvázlata is: „Végezetül foglaljuk össze, mi újat hozott a Magyar Műhely a magyar irodalomba. Elsőként a modern, irodalomcentrikus irodalomszemléletet említeném. Ennek egyik legfontosabb terméke a képvers, a vizuális szöveg, annak is egy modern változata, amelyet a franciák »a Magyar Műhely tipografikus költészete« címszó alatt tartanak számon. Létrejötté valóban szorosan kapcsolódik a nyomdához, a tipográfiához, ahhoz a tényhez,

hogy egy nagy, korszerűen felszerelt nyomdában dolgozhattunk. Második helyen azt említhetném, hogy hosszú írói munkásságunk során mindig igyekeztünk az új és új nyomdához kötődő, vagy attól független közvetítő eszközöket, médiumokat az irodalom szolgálatába állítani. A hajlítható ólomsort, a filmet, az ofszetnyomást, a fényszedést, az írásvetítőt, a videót, a számítógépet, a mobiltelefont. Harmadsorban arra mutatnék rá, hogy a Magyar Műhely a modern szellemű fiatal magyar írók seregét indította útjára.”

Valóban, a Magyar Műhely egyik legfontosabb jellemzője az irodalom és a vizuális művészetek, a modern irodalom és a modern vizuális művészetek együttes fórumának, reprezentációjának megteremtése és éltetése volt: a magyar irodalomban és magyar művészetben nincs még egy olyan intézmény, amely ezt a szintetizált irodalmi és vizuális nyelvújítási törekvést olyan tudatosan és elhivatottsággal szolgálta volna, mint ez a Párizsban indult, a magyar irodalomért és művészetért küzdelmeit kezdetben az emigrációban megvívó, majd hazatelepült, de arcukat és szellemiségét, autonómitását a mai napig őrző lap. Körülötte a kezdetektől a legjelesebb magyar képzőművészek és a vizualitásra is érzékeny írók és költők, kritikusok és teoretikusok dolgoztak és dolgoznak: a képzőművészmesterek közül talán elég, ha csak a hazai körökben tiltott- vagy túrtlistára került Kassák Lajosra, Bálint Endrére, Pátkai Ervinre, Erdély Miklósrá, Harasztý Istvánra, Jovánovics Györgyre, Megyik Jánosra és kortársaikra, majd az újabb és újabb generációk jeles alkotóira, napjaink aktív művészeire: a lap galériájának ezen ünnepi kiállításának résztvevőire és munkásságukra hivatkozunk. Gazdag változatosságú, technikailag rendkívül sokszínű a tizenhét költő-képzőművész és képzőművész-író – körükben lapalapítók, évtizedek óta társutasok és újabban csatlakozók, napjainkban is aktívak és már eltávozottak – kollekciója: Bíró József, Bujdosó Alpár, Drozdik Orshi, Hegedűs Mária, Lipcsey Emőke, Mengyán András, Nagy Pál, Németh Péter Mikola, Papp Tibor, Petőcz András,

Rőczei György, L. Simon László, Székely Ákos, Szkárosi Endre, Szombathy Bálint, Tóth Gábor, Syporca Whandal fogalmiság és vizualitás között köteléket teremtő, kötel-táncot járó műegyüttese.

Összességében vizsgálva a frissen született és sok esetben immár a történetiség mozzanatát is hordozó munkákat, megvonható az a konzekvencia, hogy jellemzően viszonylag kis méretű vagy legalábbis közép-méretű, vagyis bensőséges atmoszférájú kompozíciók sorakoznak előttünk, amelyek részletgazdagságukkal, precíz kidolgozottságukkal vonzzák magukhoz szemlélőiket. A domináns alkotómódszer, a lehangsúlyosabb, a stílussteremtő eljárás, az összefogó elem a kollázs: a kompozíciók így egyesítik magukban a mesterség - a festészet, a grafika és a plasztika megjelenítési és megtestesítési metódusait - és a beillesztett műalkotó-elemek, a talált tárgyak, a tipografikus összetevők, a fotók matériáit és motívumait. Az egyedi, talán leginkább az objektum kategóriájába sorolható, és a sokszorosított nyomtatott grafikai- és fotóművek körében néhány ábrázoló-megjelenítő szemléletű munka mellett az együttes alaphangját a tárgyak konkrét tárgyszerű világában és az absztrakció tartományában kalandozó alkotások teremtik meg, amelyek hol a szimbolizációs-metaforikus kifejezéssel, hol a jelszerű megjelenítéssel, hol az abszurditással való ütköztetéssel, hol a konceptuális

kérdésfelvetésekkel élnek. A közös nevező a technikai, szemléleti sokszínűség és a mélyrétegekben lappangó világ- és művészetszemléleti azonosság: a modernitás, a korszerűség és az újítás szellemiségének feladhatatlan volta. No és persze a lelemény.

És valóban, Nagy Pál idézett meghatározásának azon felismerése is helytálló, hogy az irodalom és a vizuális művészetek a folyóirat által teremtett szintézisnek erejét a képversek, illetve a versképek világában kell keresnünk: a versnél, amely kép, és a képnél, amely vers is egyben. Ez a különös műforma az irodalom fogalmiságát és a vizualitás képiségét egyszerre fogatosítja, egységbe foglalja, egyik tényezője a másikat erősítve tág teret nyit annak, hogy a művek megjelenhessenek egy folyóirat lapjain, és annak is, hogy onnan egyedi műként vagy más, sokszorosított formában megvalósítottan kilépjenek, és a terek, a kiállító, valamint a privát vagy közösségi terek fókuszaiba kerüljenek. A papírra nyomtatott verskép mennyi új eszköz, technika alkalmazásával dúsul e folyamat, e szintézis során, új és új hatásrendszerek bomlanak ki, új és új kifejezések artikulálódhatnak, új és új jelenetek ölhetnek műalkotástestet.

Meggyőződésünk lehet hát: a Magyar Műhely és alkotógárdájának vizuális művészetekhez kapcsolódó, vizuális művészeteket megtermékenyítő munkásságáról önálló fejezetet kell nyitni nemcsak az irodalomtörténetben, hanem a XX. század utolsó harmadának és az ezredfordulót követő évek művészettörténetét tárgyaló feldolgozásokban is, merthogy ez a hiány mindmáig az irodalom- és a művészettörténet súlyos adóssága. A régi helyesírással jegyzett, Papp Tibor nyomatékos észrevétele szerint az értelmetlenül ráaggatott neo- tagtól megfosztott avantgarde művészet töretlen továbbélésének, továbbéltetésének tanúsítványa ez a korjelző, termékeny felismerésekre készítő, eleven művek által megrajzoló, immár mély tradícióba ágyazódó törekvés. Mindezekon túl annak is manifestuma, hogy nem fogja a rozsdá a nikkelt számovárt.

WEHNER TIBOR